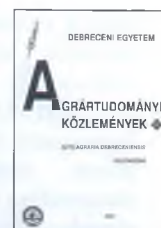

Hazai húsmarha farmok esettanulmányra alapozott életképességi vizsgálata

Kovács Krisztián

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar,
Vállalatgazdaságtani és Marketing Tanszék, Debrecen
kovacs krisz@agr.unideb.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A marhahústermelés terén Magyarországnak évszázados hagyományai vannak, mivel már a középkorban is hazánkat, mint Európa marhahús-szállítóját emlegették. Ebben az időszakban elsősorban rideg tartásra alapozva magyar szürkemarhát állítottak elő, melyet lábon hajtottak az európai piacokra.

Az uniós csatlakozásunkat követően ezen ágazat szerepe ismét felértékelődött a jelentős közösségi támogatásoknak köszönhetően, így egyre több gazdálkodó próbál nyitni a húsmarha-ágazat felé. Az erőviszonyok azonban a korábbi évtizedekhez képest átrendeződtek, átalakult a termelés technológiája, felbomlottak a termékpályán belüli integrációs kapcsolatok, és természetesen megváltozott az optimális és egyben fenntartható termelési méret is.

A gazdasági tevékenységek egyik legfontosabb mércéje a jövedelmezőség, azonban sok esetben az eredményességet olyan külső tényezők határozzák meg, amelyek függetlenek a terméztől, illetve az állattartótól.

Munkám során egy konkrét vállalkozás jövedelmi helyzetén keresztül szeretném modellezni az optimális termelési szintet és az életképességi méretet, a jelenlegi gazdasági feltételek között. Vizsgálataim során külön kitérek azon külső tényezőkre, amelyek alapjaiban meghatározzák a húsmarha-ágazat létjogosultságát a magyar mezőgazdaságban és a hazai vidék fejlesztésében.

Kulcsszavak: húsmarha, hatékonyság, életképesség, jövedelmezőség

SUMMARY

Our country has great traditions in the field of beef production. As early as the Middle Ages, Hungary was known as Europe's beef exporter. In this decade, production of the Hungarian Grey has increased, due to the popular method of keeping these animals extensively. These animals were even exported to the European markets on foot.

After joining the European Union, this sector of agriculture has been receiving attention due to the major subsidies which were given. Accordingly, numerous farmers have tried to enter this sector of production. However, the power relations have been changed lately, as have the technology used in production, which has undergone several developments. The integrative connections in the sector had been split and also the size of optimal and sustainable production has arisen.

The economic activities must be judged by their effectiveness and profitability, but in most cases their effectiveness can only be seen through such outstanding facts which are independent from the farmer.

I would like to model the economy of a certain enterprise, and the size and the level of its production, through my research under the actual economic circumstances. In my research, I pay special

attention to the circumstances which are important in the Hungarian agricultural sector and rural development.

Keywords: beef sector, efficiency, viability, profitability

BEVEZETÉS

A vágómarha-termelés a múltban fontos, exportorientált tevékenység, és egyben a magyar mezőgazdaság húzó ágazat volt. Jól igazodott az egykori vidéki életformához, illeszkedett a termelési struktúrába, jelentős mértékben alapozódott a gyepterületek és a szántóföldi melléktermékek által nyújtott biomasszára, és teljes mértékben megfelelt az akkori minőségi követelményeknek és piaci elvárásoknak. Az elmúlt 15 évben állattenyésztésünk kibocsátása jelentős mértékben visszaesett. Az átalakult fogyasztói szokások és a nem kellően biztonságos élelmiszerek fogyasztásától való félelem miatt visszaesett a marhahús iránti kereslet. Az európai uniós csatlakozás azonban új lehetőségeket kínál, és kedvező folyamat, hogy a hazai fogyasztás csökkenése is megállt. A húsmarha létszámának növelése mellett szólnak többek között az alábbi indokok:

- az előrejelzések szerint növekszik a világ marhahús-fogyasztása, ugyanakkor csökken a tejelő létszám;
- a közel 1,3 millió hektár gyepterületünk, és a mintegy 1 millió hektár kukoricatarló nagy részét nem hasznosítjuk;
- a hazai szarvasmarha-állomány döntő hányadát alkotó holstein-fríz fajta nem alkalmas minőségi marhahús-termelésére;
- a jó hústermelőképességű magyar tarka állomány nagy része kistermelők tulajdonában van, és sorsuk a jövőt tekintve bizonytalan, hiszen vagy a hús-, vagy a tejtermelés irányába el kell mozdulniuk;
- a fogyasztói szokások változásának megfelelően a termék feldolgozási formáiban kiaknázatlan lehetőségek, piaci szegmensek vannak;
- az extenzív húsmarhatartás a környezetvédelemben és a vidéki lakosság megtartásában fontos szerepet játszhat (Motika, 2004).

Fontosnak tartom a szakmai tisztánlátás miatt tisztázni, mi is az a húsmarha farm és milyen jelentéstartalommal bírnak a különböző fogalmak, mint: vágómarha, hízómarha, húsmarha és selejt tehén. A vágómarha nem más, mint a húshasznosítású, a kettős hasznosítású és a tejelő

állományok azon egyedei, amelyek vágóhídra kerülnek. A hizómarha, az a szarvasmarha, mindhárom hasznosítási irányban, amelyet hizlalásra fogtak, szokás ezt a tevékenységet marhahizlalásnak is nevezni. A húsmarha viszont kizárólag az a hústípusú szarvasmarhafajta, amelyet minőségi hús előállítására tartanak (ebben az esetben fejés nem történik, a tej kizárólag a borjú táplálására szolgál). A húsmarha farmokon a húshasznú állományokat tartják, és a szaporulatukból biztosítják az értékesítésre kerülő hizó alapanyag előállítását. A selejt tehén kategóriába azok az egyedek tartoznak, amelyeket a tejelő, a húshasznú és a kettős hasznosítású állományokból kivágtak, itt hizlalásról szinte egyáltalán nem beszélhetünk.

Összefoglalóan elmondható: a hizó alapanyagot (választott borjút) egyrészt a kifejezetten erre a célra tartott hústípusú tehének állítják elő, másrészt hizó kategóriába kerülhetnek még a fejt kettős hasznosítású tehének (magyartarka) bikaborjai és a tenyésztánypótlásra nem került üszőborjai is. Hizóalapanyagként számít a tejelő (holstein-fríz) állományok bikaborja is.

Az eltérő csoportok megkülönböztetését azért tartom fontosnak, mert különböző a tartás- és takarmányozás technológia, és ökonómiai szempontból eltérő a termelési érték, termelési költség és a jövedelem nagysága az egyes kategóriákban. Természetesen eltérő az egyes állományok húsminősége, takarmány felhasználása, tömeggyarapodása és a hús ára, is, ami a jövedelmezőséget nagymértékben befolyásolja.

Mindebből az is következik, hogy hazánkban – de az Európai Unió tagállamainak többségében is – a vágómarhatermelés mintegy $\frac{3}{4}$ -ét a tejtermelő állományok „mellékterméke” (selejt tehén, holstein hizóbika) teszi ki, és a húsmarhatartásból csak a vágómarhatermelés $\frac{1}{4}$ -e – de a minőségi hányada – származik (Stefler, 2005).

A világ nagy húsmarhatermelő régióiban ez az arány pont fordított, ezeken a területeken a szarvasmarha állományok döntő többségét a húsmarhaállomány adja, ezért a minőségi marhahústermelés szerepe a meghatározó.

Az Európai Unió csatlakozásunk következtében, csak kiváló minőségű, az egészséges táplálkozás igényeit maradéktalanul kielégítő vágómarha értékesítése lehet a célunk. A nagy mennyiségű olcsó hús előállítására nincsen sok esélyünk a világ nagy marhahústartó régióival (Argentína, Brazília, USA, Kanada) szemben. A piacon csak kiváló minőségű, prémium termékeinkkel tudunk versenyképesek lenni és jövedelmet termelni az ágazat szereplői számára.

A KUTATÁS CÉLKITŰZÉSE

A munkám során általános céloim kettős. Egyrészt egy húsmarha tartással foglalkozó családi mintagazdaság komplex gazdasági elemzését végzem el. Másrészt feltárom és rendszerbe foglalom az ágazat erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit,

fenyegetettségét. Specifikus célkitűzéseim között szerepel az ágazat hozamainak, termelési költségeinek, támogatási lehetőségeinek bemutatása. Számításaim során egy gazdasági modellt kívánok felállítani, melynek segítségével a jövedelmezőségre vonatkozóan különféle külső tényezők hatását lehet vizsgálni.

ÁGAZAT GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE

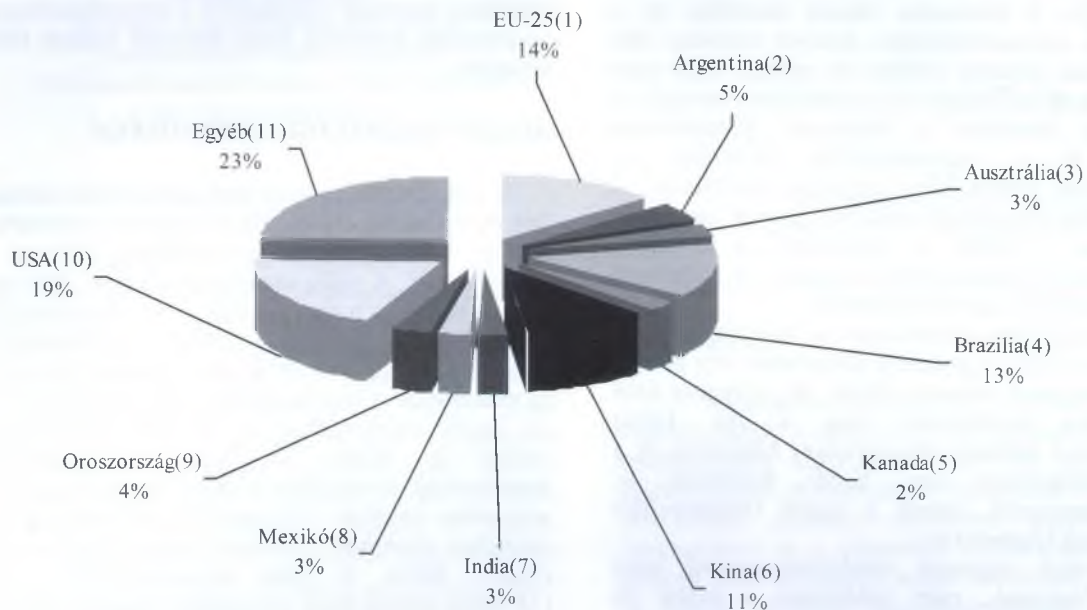
A világ összes hústermelése napjainkban mintegy 265 millió tonna, ebből 39%-ot képvisel a sertéshús, 30%-ot baromfihús, és harmadikként 23%-kal a marhahús áll. A világ marhahústermelése 2005-ben 60,2 millió tonna volt. A húsféleségek megoszlásának aránya földrajzi területenként jelentősen változik. Különbségek mutatkoznak még az alkalmazott technológiákban, fajtahasználatban és az ágazat intenzitásában is. A FAO előrejelzései szerint a sertés- és baromfihús termékek termelésének növekedése várható, ami a fogyasztás arányaiban érezhető változást fog eredményezni. A marhahús termelése várhatóan vissza fog szorulni (Szűcs, 2005). A világ hústermelésének 7%-a (18 millió tonna) kerül nemzetközi piacokra, amiből a marha- és borjúhús 27%-ot képvisel, vagyis 4,8 millió tonnát.

Húsmarha tekintetében az Európai Uniónak: Brazília, Kína, Argentína, USA, Ausztrália és Oroszország a legnagyobb versenytársai (1. ábra). Ezen országok közül a termelés az USA és az Európai Unió területén mondható hatékonynak. A többi országban a marhahús előállítás kevésbé intenzív körülmények között folyik, továbbá az állatokat nem hizlalják fel magas végtömeggig.

A világon az egy főre jutó marha- és borjúhús fogyasztás a következő országokban a legnagyobb: USA, Argentína, Ausztrália, Brazília, Kanada és Új-Zéland. Ez az érték a legkisebb Kínában és Indiában a nagyobb népességű országok közül. A legjelentősebb marhahús fogyasztó országok egy főre jutó fogyasztása az 1995 és 2000 évek között közel 10%-kal csökkent, ami valószínűleg egyéb húsféleségek előtérbe kerülésének és a BSE hatásának köszönhető (Szűcs, 2005). Az EU 15-ök fogyasztása is megközelítően 20%-kal csökkent a 2000. évre, és bár az előrejelzés további csökkenést prognosztizál, de várhatóan ez a csökkenés jelentősen le fog lassulni (DG Agri, 2003).

Az Európai Unióban a hizlalási rendszerek alapvetően két fő kategóriába oszthatóak: intenzív istállózott, valamint legelőre alapozott hizlalási rendszerekre, téli szálláshellyel. Az Unión belül is alapvetően különböznek ezek a rendszerek, a megtermelhető takarmányok (az éghajlati viszonyok hatása) és a különböző szarvasmarhák igényeinek megfelelően. A használatban lévő fajták főbb csoportjai: tejhasznú fajták (fő termék a tej), kettős hasznosítású fajták (tej és hústermelés) vagy a húshasznosítású fajták (fő termék hús) (Szűcs, 2005).

1. ábra: A világ marha- és borjúhús termelésének megoszlása 2004-ben

Forrás: Udovecz, 2004(12)

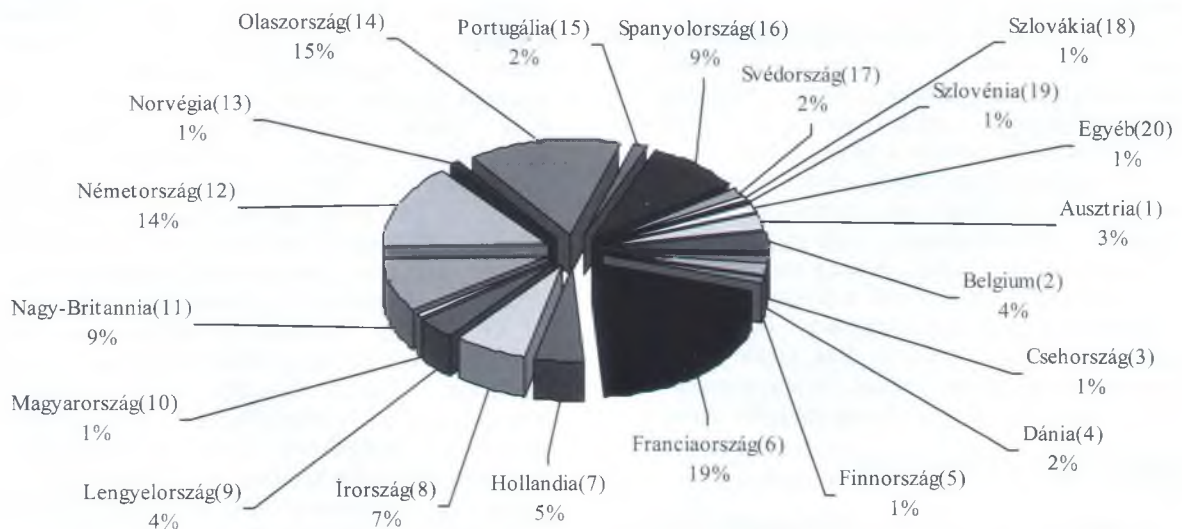
Figure 1: The world beef production in 2004

EU-25(1), Argentina(2), Australia(3), Brazil(4), Canada(5), China(6), India(7), Mexico(8), Russia(9), USA(10), Others(11), Source(12)

Európában, mint ahogyan azt a 2. ábra is mutatja, a legjelentősebb húsmarha tartó nemzetekként a következő országokat említhetjük meg: Franciaország, Egyesült Királyság,

Spanyolország, Németország és Olaszország. Számos húsmarha világfajta kitenyésztése kapcsolódik szorosan ezen országokhoz.

2. ábra: Az Európai Unió marha- és borjúhústermelésének megoszlása, 2005

Forrás: FAO, 2006(21)

Figure 2: Distribution of the beef production in the European Union

Austria(1), Belgium(2), Czech Republic(3), Denmark(4), Finland(5), France(6), The Netherlands(7), Ireland(8), Poland(9), Hungary(10), United Kingdom(11), Germany(12), Norway(13), Italy(14), Portugal(15), Spain(16), Sweden(17), Slovakia(18), Slovenia(19), Others(20), Source(21)

Az Európai Unió tejelő állományának fő fajtája a holstein-fríz, ezzel szemben a húshasznú állatok fajtaösszetétele vegyesebb képet mutat. Franciaországban a későn érő fajták dominálnak. Ezek a charolais, limousin és a blonde d' Aguitane. Az Egyesült Királyságban és Írországban a fajtatiszta állományok (angus, hereford, francia világfajták) mellett a keresztezett állományok is jelentősek (angol húsfajták×tejhasznú fajták). Spanyolországban elsősorban a helyi, hagyományos fajták vannak köztenyésztésben (DG Agri, 2004).

A közösség marhahús termelése 2004-ben 8 053 ezer tonna volt, míg a fogyasztása 8 200 ezer tonna körül alakult, ami azt jelenti, hogy nem képes az önellátásra, és kis mértékben ugyan, de importra szorul. Érdekes ez a tény azért, mert a korábbi években az Unió jelentős mennyiséget exportált a világpiacon, és jelentős marhahús exportőrként tartották számon, mára azonban ez a tendencia megfordult.

Hazánk szarvasmarha-tenyésztésének szerkezete meglehetősen egyedülálló volt a XVIII. századig, hiszen a szarvasmarha-állomány 95 százalékát egy fajta, a magyar szürke adta. A fajta nagyon gyorsan rangos nevet vívott ki magának az európai piacon. Nagy csordákban, az Alföldről lábön egészen Bécsig, Velencéig hajtották. A XIX. század elejétől elkezdődött az állatállomány átalakítása, főleg a kettős hasznosítású szimentáli fajta behozatalával, illetve felhasználásával végbemenő fajtaátalakító keresztezés révén. Ennek során jött létre a napjainkban is jelenlévő kettős hasznosítású fajta, a magyar tarka. Az ezt követő időszakban hazánk szarvasmarha-tenyésztése nem fejlődött kellő mértékben. A tej és tejtermékek iránti igényeket nem tudtuk kielégíteni, a vágómarha- és a marhahús-exportlehetőségeink is kihasználatlanul maradtak. A kedvezőtlen helyzet magyarázata az akkori alacsony tejhozamok, a nem megfelelő állat-egészségügyi helyzet, a nem kielégítő műszaki ellátottság, az

élőmunka alacsony termelékenysége és a nem megfelelő takarmánybázis lehet. Ezen tényezők hatására a kormány 1972-ben elfogadta és meghirdette a szarvasmarha tenyésztés fejlesztésének kormányprogramját. Megindult a hasznosítási irányok szétválasztása és a specializáció. Ennek eredményeként alig egy évtized alatt húsmarha tenyésztésünk megközelítette (egyes szerzők szerint túlhaladtuk) az európai unió színvonalát, és a világ fejlett húsmarha tenyésztéssel rendelkező országainak élvonalába kerültünk (Motika, 2004). A Közös Piac szigorodó szabályozása és az új piacok korlátozott fizetőképessége miatt az export deficitessé vált, emiatt húsmarhatartásunk, -tenyésztésünk fokozatosan visszaesett.

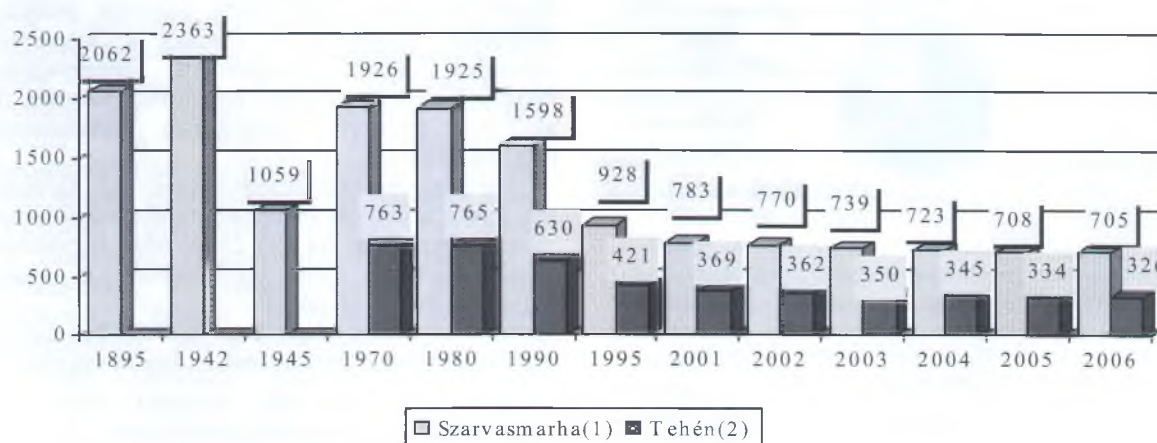
Az 1990-ben végbemenő rendszerváltás utáni gazdasági bizonytalanság a húshasznú tehénlétszám nagymértékű csökkenését eredményezte. Ez a magyar mezőgazdaság hatalmas mértékű vagyonszűkülésével magyarázható.

Az Európai Unió csatlakozásunkkal újra reflektorfénybe került az ágazat, és a hozzá kapcsolódó területhasznosítási mód, valamint a vidékfejlesztésben betöltött szerepe.

A szarvasmarhák száma a KSH jelentése alapján 2006. augusztus 1-jén 705 ezer volt, egy év alatt 17 ezerrel kevesebb, ugyanakkor az utolsó 4 hónap alatt 5 ezerrel több lett. A tehénállomány (326 ezer) az egy évvel ezelőttihez viszonyítva 17 ezerrel csökkent, április 1. óta nem változott (3. ábra).

Az elmúlt egy év során a gazdasági szervezeteknél és az egyéni gazdálkodóknál egyaránt tovább csökkent a tejhasznú tehének száma (8, illetve 13 ezerrel). A húshasznú tehenet tartók támogatásával párhuzamosan folyamatosan gyarapodik az ilyen célú állományok nagysága: egy év alatt mindkét gazdálkodási forma esetében 5-5 ezerrel nőtt a húshasznú tehének száma (KSH, 2006a).

3. ábra: Magyarország szarvasmarha állományának alakulása (ezer darab)

Forrás: KSH, 2006b(3)

Figure 3: Cattle livestock in Hungary (thousand piece)
Cattle livestock(1), Cow livestock(2), Source(3)

A 3. ábrán jól látható a hazai szarvasmarha állomány változása az elmúlt száz évben. Látható az 1972-es kormányprogram hatása az állományi nagyságra. Az ágazat 1975 és 1984 között érte el csúcspontját, ekkor a teljes szarvasmarha állományunkból húshasznú anyatehén 100 000 darab volt az országban. Ma mintegy 55 ezer darab húshasznú tehén található Magyarországon, melynek nagysága az utóbbi években növekvő tendenciát mutat, köszönhetően az Európai Unió támogatásainak. Hangsúlyozni szükséges azonban,

hogy amennyiben a nemzeti kiegészítő támogatások bármelyike megszűnik, e tendencia könnyen megfordulhat (Papp et al., 2005).

A húshasznú tehének részaránya a teljes hazai szarvasmarha állományon belül 2003-tól növekedést mutat, jelenleg 17%-ot képvisel. Ez az arány több mint háromszorosa a 2000-es év adatainak (1. táblázat). Ezzel szemben visszaszorulni látszik a tejhasznosítású tehének száma, köszönhetően az alacsony tejárak és a telepek rossz jövedelmi helyzetéből adódó állománycsökkenéseknek.

1. táblázat

A hazai tehénállomány megoszlása hasznosítási irányonként (ezer db)

Év(1)	Kettőshasznosítású(2)		Tejhasznosítású(3)		Húshasznosítású(4)		Összesen(5)
	létszám(6)	%	létszám(6)	%	létszám(6)	%	
1980.	438	62	191	28	73	10	702
1985.	277	40	310	56	101	14	688
1990.	161	26	394	62	75	12	630
2000.	77	20	292	75	21	5	390
2001.	76	20	282	74	22	6	380
2002.	71	19	280	75	24	6	375
2003.	45	13	253	76	39	11	337
2004.	51	15	253	73	42	12	346
2005.	50	14	250	73	43	13	343
2006.	43	13	229	70	54	17	326

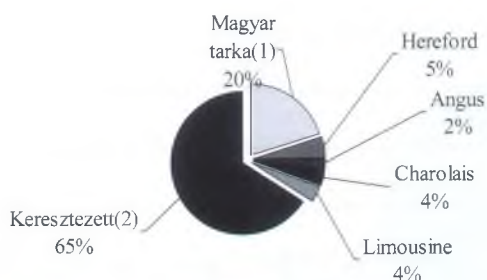
Forrás KSH, 2006a(7)

Table 1: Hungarian meat livestock distribution by sector (thousand piece)

Year(1), Meat and milk cow(2), Milking cow(3), Beef cow(4), Total(5), Cow livestock(6), Source(7)

Hazai húsmarha állományunk jelentős része keresztezett állomány, de jelen vannak a tisztavérű világfajták is. A legfontosabb hazai fajták létszám szerinti megoszlását szemlélteti a 4. ábra.

4. ábra: A magyar húsmarha állomány fajták szerinti megoszlása

Forrás: Márton, 2005(3)

 Figure 4: Beef livestock breed distribution in Hungary
 Hungarian Simentali(1), Half-breed(2), Source(3)

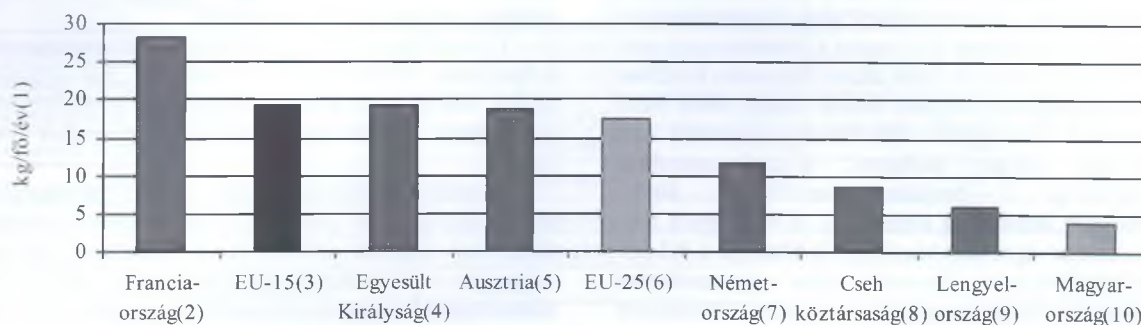
Legnagyobb arányban a hazai magyartarka található az országban, de jelentős számban jelen van még a Hereford, Limousine és a Charolais fajta is.

Annak ellenére, hogy a marhahústermelésben Magyarországnak ökológiai adottságainál fogva évszázados hagyományai vannak, a marhahúsfogyasztás sohasem volt jelentős. A hagyományos magyar konyha a sertés- és baromfihúst részesíti előnyben. Ennek a sajátos szerkezetnek bizonyos mértékig társadalmi gyökerei is vannak, a kisparaszti viszonyok között gazdálkodók önfogyasztása mindenek előtt a ház körüli baromfifogyasztásra, ill. az évi egyszeri sertésvágásra támaszkodott (Steffler, 2004).

Jelenlegi marhahúsfogyasztásunk 4,2 kg/fő/év, ami igen alacsonynak mondható mind európai-, mind világviszonylatban. Az EU 25-ök átlag fogyasztása 18-20 kg/fő/év, ami 4-5-szöröse a hazai fogyasztásunknak (5. ábra).

További sajnálatos tény, hogy a 2004-ben belépő tagállamokat tekintve is az utolsók között vagyunk.

5. ábra: Marha- és borjúhúsfogyasztás az Európai Unióban, 2005

Forrás: FAO, 2006; KSH 2006a(11)

Figure 5: Beef consumption in the European Union in 2005 kg/capita/year (1), France(2), EU-15(3), United Kingdom(4), Austria(5), EU-25(6), Germany(7), Czech Republic(8), Poland(9), Hungary(10), Source(11)

A hazai fogyasztás alacsony szintjét a történelmi előzmények és a hazai fogyasztási szokások mellett az is „konzerválta”, hogy a vágómarha export erőtétése miatt a jó minőségű vágómarha többségében exportra került (és kerül ma is!). A hazai üzletekben tökehúsként jobbra selejt tehének és tejelő marhák hizott bikaborjainak húsát árulják. A minőségi, „márkázott” marhahús értékesítése csak nagyon kis hányadot tesz ki (Steffler, 2004).

ANYAG ÉS MÓDSZER

Választott témát több tényező indokolta. Egyrészt a hazai egyhasznú húsmarhatartásra vonatkozó adatok rendkívül szűkösek és kevésbé megbízhatóak. Ilyen jellegű adatfeldolgozást rendszeresen az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) sem ad közre, másrészt a gazdaságokból beszerezhető adatok is ellentmondásosak. A tartást sok helyen veszteségesnek vallják, ami ellentmond annak, hogy a rendszerváltást követően lecsökkent állományi létszám stabilizálódni, sőt növekedni látszik. Ezen adathiány pótlására szeretném egy modellben összefoglalni a húsmarhatartás bevétel-költség rendszerének elemeit. Továbbá célom bemutatni egy családi mintagazdaság példáján keresztül az esetleges jövedelemszerzési lehetőségeket. Ezen adatokat a sajtóvezető Sáránszki mintagazdaság eredményei alapján állítottam össze. Vizsgálatom céljából ezért ezt a farmot választottam, mert előremutató tartástechnológiával, kiemelkedő eredményekkel, és számos elnyert pályázattal rendelkezik. Például szolgálhat ez azon gazdálkodóknak, akik a húsmarhatartás ökonómiai aspektusait szeretnék megismerni, és egy mintapéldán keresztül kalkulálni a felmerülő költségeket, realizálható jövedelmet. Munkám során számos külső tényezőt szimuláltam, melynek eredményeképpen látni lehet, hogy hogyan hat egy adott tényező a jövedelmezőségre.

A mintagazdaságom Észak-Borsodban található, Putnoktól 10 kilométerre, Sajóvelezden. A

gazdaságban tisztavérű négyesmentes limousin állomány található. A gazdaság főbb adatait a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat

A Sáránszki gazdaság legfontosabb technológiai paraméterei

Megnevezés(1)	Me.	Érték, tény(2)
Tehénlétszám (Limousin)(3)	db(18)	30
Bikalétszám(4)	db(18)	1
Borjú (6 hónapos korig)(5)	db(18)	25
Selejtezés(6)	%	12
Termékenyítés módja(7)	-	természetes fedeztetés(20)
Elletés(8)	-	folymatosan(21)
Ellési arány(9)	%	95
Értékesítési súly(10)	kg	280
Értékesítési ár (9 hónaposan)(11)	Ft/kg	700
Gyepterület(12)	ha	65,39
Szántó(13)	ha	15,06
Bálaszükséglet (széna és alomszalma)(14)	db(18)	1000
1 bála ára(15)	Ft	400
Legelőbérleti díj (8 AK/ha)(16)	Ft/AK	1000
Fajlagos gyepszükséglet(17)	ha/egyed(19)	2

Table 2: The Sáránszki Farm technology parameters

Title(1), Value, fact(2), Limousin cow number(3), Bull number(4), Calf number(5), Rejecting percentage(6), Insemination(7), Yean(8), Yeaning percentage(9), Sales weight(10), Sales price(11), Grass(12), Field(13), Bale needs(14), Bale sales price(15), Range rental(16), Specific grass needs(17), Piece(18), Hectar per animal(19), Naturally(20), Continiously(21)

A limousin fajtaválasztást indokolta, hogy a fajta jól adaptálódott Magyarországon. A piac ismeri és elismeri húsának minőségét, piaci megítélése a legjobb a húsmarhafajták között. Könnyen ellő és jó

borjúnevelő képességgel rendelkezik. Kiválóan hasznosítja a legelőt, melynek ezáltal kultúrállapota is javul, nem gyomosodik, és a lejtős területeken jobban megköti a vizet, mint a nem legelt részek. A leválasztott bikaborjú 205 napos korra könnyen eléri a 250-280 kg súlyt. A fajta alkati felépítése kiválóan bírja a sajóvelezdi hegyes, kötött talajú terep általi kihívásokat, sem izületi, sem lábvégbetegségek nem jelentősek. Idegen emberrel, állattal szemben, amennyiben a borjakat veszélyben látják, csoportosan támadólag lépnek fel. A nőtények erős anyai érzelmi agresszivitásukban felülmúlja a bikáét. Ezen oknál fogva a limousin fajta vagyónvédelmi szempontból ideális tenyészállat a hazai körülmények között (Sáránszki, 2006).

TERMELÉSI KÖLTSÉGEK

A modellszámítás során a gazdaság takarmányozási és tartási ráfordításából indultam ki, és ez alapján kerültek kiszámításra a termelési költségek egyes elemei, amelyeket a 3. táblázat szemléltet részletesen.

A 3. táblázat jól szemlélteti, hogy a legnagyobb költségtényező az összes költségen belül az

anyagköltség 43%-kal, melynek közel a fele a takarmányköltség. További jelentős költségelem a személyi jellegű költség, amely a teljes költségvetésből 41%-kal részesül.

A modellben a 30-as állományra takarmányozási költségként felmerült éves szinten: 500 körbála széna, 300 körbála alomszalma és 100 tonna silózott takarmány. Az állomány közvetlenül abrakot nem kap.

Személyi jellegű költségek között elszámolásra került két személy teljes éves munkabére és annak közterhei. Ekkora állományi mérethez két ember elégséges. A telepvezető elmondása alapján az állatorvosi költséget a minimálisra szorította, ugyanis szakmai tapasztalatával és szaktudásával az állatorvost csak ritkán kell kihívnia. Az egészségügyi költségek túlnyomó többsége a saját maga által megvásárolt állatgyógyszereket jelenti. Modellemben legelőbérlettel nem számoltam, ugyanis teljes egészében a vezető tulajdonába vannak a gyepterületek (65,39 ha), melyek a gazdaság 3 kilométeres körzetén belül találhatóak. Amennyiben állományt szeretne bővíteni a gazdálkodó, legelőt kellene bérelnie, melyet átlagosan 1 000 Ft/AK bérleti díjért tehetne meg.

3. táblázat

A termelési költsége összetétele

Megnevezés(1)	Ágazati költség (Ft)(2)	1 tehénre jutó költség (Ft/egyed)(3)	1 kg élőtömegre jutó költség (Ft/kg)(4)	Megoszlás (%) (5)
Anyag költség(6)	2 070 000	69 000	295	43
Takarmány(7)	1 020 000	34 000	145	21
Széna (500 körbála)(8)	200 000	6 667	28	4
Alomszalma (300 körbála)(9)	120 000	4 000	17	2
Silózott takarmány (100 t)(10)	700 000	23 333	100	14
Fogyóeszközök(11)	400 000	13 333	57	8
Egyéb anyag és energia(12)	650 000	21 667	93	13
Egyéb szolgáltatás (bank, illeték)(13)	200 000	6 667	28	4
Amortizáció(14)	280 000	9 333	40	6
Személyi jellegű költség(15)	2 000 000	66 667	285	41
Állatorvosi, hatósági költség(16)	300 000	10 000	43	6
Legelő bérlet(17)	-	-	-	-
Összesen(18)	4 850 000	161 667	691	100

Forrás: Saját kalkuláció a telepi adatok alapján(19)

Table 3: Production cost elements

Elements(1), Sector cost(2), 1 cost per cow(3), 1 cost per meat(4), Percentage distribution(5), Material cost(6), Feeding cost(7), Hay costs(500circle bale)(8), Straw(9), Silage(10), Consumable(11), Other material and energy cost(12), Other services(bank,duty) cost(13), Depreciation(14), Personal cost(15), Veterinary cost(16), Range rental(17), Total(18), Source: own calculation(19)

TERMELÉSI ÉRTÉK ÉS JÖVEDELEM

A termelési értéket a klasszikus definíció szerint a természetes hozamok és a fajlagos hozamok egységárának (jelen esetben Ft/kg) szorzata adja az egyéb hozamtartalommal nem bíró tényezőket is hozzáadva. Jelen példánkban a húsmarhatartás hozama a választott borjú, melyet 9 hónos korban értékesítenek átlagosan 700 Ft/kg-os áron, 280 kg-os élősúlyban. Ez borjúként mintegy 196 ezer forintot

jelent. Ha 95%-os ellési arányt (telepi adat) veszünk alapul, és 12%-os selejtezési százalékot, akkor évente a 30-as állományunk 25 borjút állít elő értékesítésre, melyből mintegy 4,9 millió forint bevételünk keletkezik. Ez a tétel adja a gazdaság bevételeinek 52%-át. A többi bevételt támogatások formájában realizálhatja a gazdálkodó. Ilyen támogatás a földalapú támogatás, mely 260 Ft/euró összeggel számolva (102,29 euró/ha), 26.600 forintot jelent hektáronként.

A bevételt és a jövedelmet meghatározó tényezők

Megnevezés(1)	Ágazati bevétel (Ft)(2)	1 tehénre jutó bevétel (Ft/egyed)(3)	1 kg élőtömegre jutó bevétel (Ft/kg)(4)	Megoszlás (%) (5)
Szaporulat(6)	4 915 680	163 856	700	52
Földalapú támogatás(7)	2 139 970	71 332	305	23
Extenzifikációs támogatás(8)	390 000	13 000	56	4
Anyatehén támogatás(9)	1 050 000	35 000	150	11
NVT gyepgazdálkodási alap program(10)	1 000 009	33 334	142	11
Összes bevétel(11)	9 495 659	316 522	1 352	100
Jövedelem (Ft)(12)	4 645 659	154 855	662	
Bevétel arányos jövedelmezőség(13)	49%			

Table 4: Determining profitability elements

Revenue items(1), Operating revenue(2), Revenue per cow(3), Revenue per meat(4), Percentage distribution(5), Growth(6), SAPS(7), Extensive subsidy(8), Cow subsidy(9), National rural development plan-basic range subsidy(10), Total revenue(11), Profit(12), Profitability rate(13)

A gazdaság részt vesz gyepterületeivel a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, Agrár-környezetgazdálkodási alaprogramjában is, melynek keretében 15.293 forintot kap hektáronként. A húsmarhatartással kapcsolatos támogatások közül a húshasznosítás tehéntámogatást (35.000 forint/egyed) és az extenzifikációs kiegészítő támogatást (13.000 forint/egyed) kapja. A támogatások közül a legnagyobb részaránya a földalapú támogatásnak van, amely az összes bevétel 23%-át adja. A bevételek nagyságát a 4. táblázat szemlélteti.

A modellben a gazdaság összesen mintegy 9,5 millió forint árbevételt realizál egy évben, melyet ha egy egyedre vetítünk, akkor 316.522 forintot kapunk. Ezen adatokból kiindulva, ha levettjük az egy év alatt termelt hús mennyiségére, akkor 1 kilogramm élőtömegre jutó költség 662 Ft/kg. A jelen támogatási rendszerben és a gazdaság jelenlegi adottságait tekintve 49%-os bevételarányos jövedelmezőséget jelent.

ÉRZÉKENYSÉGVIZSGÁLAT

Munkám során további céloom az volt, hogy megvizsgáljam, az egyes külső tényezők milyen hatást gyakorolnak a jövedelem nagyságára és a jövedelmezőségre. Fontos meghatározni ezt azért, hogy megállapíthassuk, melyek az ágazat szűk keresztmetszetei. Másiképpen, mely tényezők hatása érinti leginkább az ágazat jövedelmezőségét a legérzékenyebben. A vizsgálatnál a bázisidőszakhoz képest mértem le a változás mértékét.

Első tényezőként az egyik legjelentősebb anyagköltség tétel a takarmányár volt. Bár a húsmarha ágazat takarmányozása kizárólag a legelőre alapozott, azért vásárolt takarmányról is beszélhetünk, illetve a saját előállítású széna és alomszalma önköltsége is változhat a gépi szolgáltatások árának függvényében (például az üzemanyagköltségek változásával). A takarmányár 1%-os emelkedésével a bevétel-arányos jövedelmezőség csupán 0,1 százalékkal csökkent (lásd 5. táblázat), ami nem mondható jelentősnek. Megállapíthatjuk, hogy a húsmarha ágazatban a

takarmányárak változása nem érinti érzékenyen a gazdálkodókat. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy jelen gazdasági kalkulációban az állatok takarmányozása legelőre alapozott, amely a gazdaság közvetlen közelében helyezkedik el. Jövedelmezőség tekintetében a téli takarmányozás időtartamának csökkentése is kulcskérdés.

A következő tényező a felvásárlási ár volt, melyet felére csökkentettünk, vagyis a 700 Ft/kg-os borjúfelvásárlási árat 350 Ft/kg-ra. Ebben az esetben az ár egy százalékos változása a jövedelmezőség 0,36%-kal való változását eredményezte. Ez a változás már jelentősnek mondható. Megállapítható, hogy erre a tényezőre érzékeny az ágazat.

A következő hatás, amit vizsgáltam, az a támogatások kérdése volt. Sokan úgy tartják, hogy támogatások nélkül életképtelen az ágazat. Ha a modellünkben az összes támogatástól eltekintünk, akkor a jövedelmezőség jelentősen visszaesik (5. táblázat). Láthatjuk, hogy a húsmarha szektort ez a tényező befolyásolja leginkább, vagyis a támogatások megvonásával hosszú távon nem életképes a jelenlegi magyar gazdasági környezetben az ágazat. Természetesen ezekért a támogatásokért cserébe az ágazat hozzájárul a vidéki munkahelyek megőrzéséhez, a vidéki életminőség javításához és a tájfenntartáshoz. Általa a hazai minőségi marhahús ellátás is biztosítható. Ezen kívül a gyepek kultúrállapotban tartásával javítható azok hozama és vízmegtartó képessége, ami vízgazdálkodási szempontból kedvező.

Utolsó tényezőként az állományi méret jövedelmezőségre gyakorolt hatását vizsgáltam. Természetesen a nagyobb állomány nagyobb területet köt le, melyeket a gazdálkodónak bérelnie kell. A modellbe ez a földbérleti díj is beépítésre került. A legelő bérleti díja 1000 Ft/ha átlagosan, és 1 számosállat gyepterület lekötése 2 hektár. A modellben az állományi létszámot 30-ról 60-ra növeltük, ami párhuzamosan a költségeket is növelte. Összességében 3%-kal nagyobb jövedelmezőséget értünk el, mint a kisebb létszámmal, tehát a nagyobb kockázat miatt nem érdemes létszámot bővíteni.

A jövedelmezőség változása az egyes külső tényezők hatására

Megnevezés(1)	Jövedelem (Ft)(2)	1 tehénre jutó jövedelem (Ft/egyed)(3)	1 kg élőtömegre jutó jövedelem (Ft/kg)(4)	Bevétel-arányos jövedelmezőség (%) (5)	Változtatás a bázis adatokhoz képest (%) (6)
Bázis modell(7)	4 645 659	154 855	662	49	100
Növekvő takarmányár(8)	4 441 659	148 055	632	47	120
Csökkenő felvásárlási ár(9)	2 187 819	72 927	312	31	80
Támogatások nélkül(10)	65 680	2 189	9	1	-
Állomány- növekedéssel(11)	5 648 779	94 146	804	52	200

Forrás: Saját kalkuláció(12)

Table 5: The impact of the external factors for the profitability

Title(1), Income(2), Income per cow(3), Income per meat(4), Profitability rate(5), Change in the base(6), Base model(7), Increasing feeding price(8), Decreasing selling price(9), Without subsidy(10), Livestock growing(11), Source: own calculation(12)

A HÚSMARHA TARTÁS SWOT ANALÍZISE

A kutatómunkám során megismertem az ágazat helyzetét, Magyarországon, az Európai Unióban, és a világon egyaránt. Megismerve a hazai piaci

lehetőségeket, szabályozó eszközöket, arra vállalkoztam, hogy felvázoltam az ágazat általam lehetségesnek tartott kitérés pontjait. A munkám eredményét egy SWOT mátrixba foglaltam.

A húsmarha tartás SWOT mátrixa

<p>ELŐNYÖK:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Relatív alacsony eszközigény (épületek) – Tömegtakarmányok és egyes melléktermékek jó hasznosítása – Magas szintű élőmunka hatékonyság – Világfajták jelenléte – Elegendő gyepterület – Stabil és kiszámítható támogatási rendszer – Jó állategészségügyi helyzet 	<p>HÁTRÁNYOK:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hosszú megtérülési idő – Lassan szaporodó és fejlődő állatfaj – Jelentős takarmánytermő terület igény – Alacsony képzettségű munkaerő – Vagyonvédelmi problémák – Gyepgazdálkodás alacsony színvonala
<p>LEHETŐSÉGEK:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Legelőterületek nagyobb arányú hasznosítása – Területalapú támogatások (SAPS), AKG-s támogatások kihasználása – Ökológiai tartásmód, biotermék előállítás – Biztonságos élelmiszer iránti igény erősödik – Természetvédelmi célú hasznosítás, tájfenntartás 	<p>VESZÉLYEK:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kicsi a hazai törzsállomány – Szaktanácsadás alacsony színvonala – Ritka, de jelentős piaci zavarok (BSE) – Fogyasztók bizalmatlansága (BSE) a marhahússal szemben – Alacsony gyephozamok – Erős versenytársak az új piacokon, korábbi piacaink beszűkültek

HÚSMARHA ÁGAZAT KILÁTÁSAI

A magyarországi húsmarhatartás célja nem elsősorban a nagy mennyiségű olcsó marhahús előállítása, mert ezen a téren nem tudunk versenyezni a világ nagy marhahúselőállító nemzeteivel. Fontos, hogy ezen ágazat nagy területlekötést igényel, gyepeinket karbantartja, és a tájfenntartó funkciója is meghatározó. Versenyelőnyünk származhat a biztonságos és minőségi termékek előállításával, esetleg biotermékként való értékesítéshez.

A jelenlegi gazdasági környezetben az optimális méret meghatározásához sok szempontot kell figyelembe venni. Egyesek véleménye szerint kizárólag a „nagygazdaságok” életképesek ebben az ágazatban. Azonban a gyepterületekre alapozott tartásmód, valamint a birtokterületek elaprózódása nyomán ilyen nagygazdaságot kialakítani és jövedelmezően működtetni igen nehéz feladat Magyarországon. Helyette a kis 30-60-as állományok

minőségi termelésére kellene hangsúlyt fektetni és elősegíteni e gazdaságok szövetkezését. Másik lehetőség ugyanezen a „kisgazdaságokon” alapul, mégpedig a vágóhidak termelői integrációja. Ezen lehetőségek megvalósításával biztosítható az állandó mennyiségű, kiváló minőségű marhahús előállítása.

A piac szempontjából elengedhetetlen a termelés specializációja is, ugyanis exportálni csak a külföldön is ismert világfajtákat lehet eredményesen. Ezen fajták, illetve a hozzájuk tartozó tartástechnológia már jelen van az országban, csak ki kellene használnunk őket.

Javítandó terület a logisztika is, kulcsfontosságú tényező az eredményes gazdálkodás szempontjából. Fontos megemlítenünk, hogy az anyagmozgatással számos költségtényező csökkenhető. A gyakorlati tapasztalatok alapján az egyik ilyen feltétel, hogy a takarmánytermő területek a gazdaság mintegy 3 kilométeres körzetében kell, hogy legyenek. A közelség azért fontos, mert így az állatok „lábon”

hozzák be a takarmányt a gazdaságba, csökkentve a szállítási költségeket.

Végül, de talán a legfontosabb javítandó terület, a szaktanácsadás. Ma az országban nincs megfelelő, független húsmarhára specializálódott szaktanácsadási szervezet.

Befejezésül álljanak itt Tessedik Sámuel következő sorai:

„...a rossz évek a legjobb tanító évek azoknak, akik tudnak gondolkodni, és a tanultakat hasznukra akarják fordítani;...a szükség tesz bölcsekké, ha az ész szavára nem hallgatunk.”

IRODALOM

- Márton I. (2005): A kérődző állatfajok mai helyzete és perspektívái az Európai Unióban, Konferencia anyag, <http://www.mkk.szie.hu/dep/sjtt/Konf/Plenaris/Marton.ppt#7>
- Motika D. (2004): A húsmarhatenyésztés gyakorlata, Gazda Kistermelői Lap- és Könyvkiadó Kft., Debrecen
- Papp G.-Potori N.-Udovecz G. (2005): A főbb termékvertikumok növekedési esélyei és irányzatai, Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoport anyaga, Budapest
- Sáránszki M. (2006): A nemzeti Agrár-környezetgazdálkodási Program Bemutató Gazdasága, A Szent István Egyetem Tangazdasága pályázati anyag, Sajóvelezd
- Stefler J. (2004): A marhahústermelés várható jövedelme és a termelés alakulása az EU agrárreformjának, a támogatások fejlesztési rendjének és a technológiai fejlesztés tükrében, Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoport anyaga, Kaposvár
- Stefler J. (2005): A kritikus helyzetbe került állattenyésztési ágazatok és termékek jövője (Vágómarha-termelés), Integrációs és Fejlesztéspolitikai Munkacsoport Agrár- és Vidékfejlesztési Témacsoport anyaga, Kaposvár
- Szűcs I. (2005): A szarvasmarha-ágazat gazdasági, szervezési és piaci kérdései, Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
- Udovecz G. (2004): <http://www.strategia.fvm.hu/dl/Tanulmanyok12.pdf>
- DG Agriculture: Agriculture in the EU 2003, Statistical and Economic Information, Brussels, 2003
- DG Agriculture: Medium term prospect for agricultural markets in the EU 2004-2011 Update for the EU 25, Brussels, 2004.
- FAO (2006): http://www.fao.org/ag/aga/pub_en.htm
- KSH (2006a): Állatállomány 2006. augusztus 1. Készítette: Tóth Péter, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
- KSH (2006b): <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/allat/allat0608.pdf>